

1. **KARTA** (290) *sb f*

karta (289), **charta** (1) *SkarJedn.*

kart- (222), kårt- (11); kårt- *GrzegRóżn*; kart- : kårt- *KrowObr* (2 : 1), *BielKron* (8 : 1), *Mącz* (14 : 3), *SienLek* (9 : 1), *SkarŻyw* (15 : 3), *KochSz* (1 : 1). ◇ kårt. ◇ *Końcowe* a *jasne*.

sg N karta (34). ◇ *G* karty (38). ◇ *A* kartę (34) [*w tym*: -e (1)]. ◇ *I* kartą (3). ◇ *L* karcie (81). ◇ *V* karto (1). ◇ *pl N* karty (18). ◇ *G* kårt (29). ◇ *D* kart(a)m (1). ◇ *A* karty (36). ◇ *I* kart(a)mi (2). ◇ *L* kartach (12), karci(e)ch (1) *GórnDworz*; -ach (10), -äch (1) *BielKron*, -(a)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Luźny arkusz papieru; w zależności od wypełniającej go treści: dokument, petycja, oświadczenie, list, weksel, wokanda itp.; charta Murm, Mymer¹, Mącz, Cn; pagina Mącz, Calep, Cn; scheda Mącz, Cn; tabula Mącz [papier na którym piszemy – charta Cn] (79) : Charta. Kart. Karta. Mymer¹ 10; RejKup dd7; jedno iże się my tego słusznie u WKM swego MP pokornymi prośbami dopraszamy, abyś nas WKM przy tych kondycjach, ktore na tej karcie podawamy, zostawić raczył. Diar 47; [posłowie] już wąpili dowcipem swem, iż podobno tym pisanem, kartam i powieściam Rad Ich [M] zrozumieć nie mogli. Diar 55, 51, 55, 86, 87; DiarDop 105; BielKom Dv marg; bo yáko do wołku rychley przylepi fie kártá niż do czego inłlego/ thák też y dzyatki/ ktore myękkye fą yáko wołk/ rychło á zaráz práwye rzeczám fie przyłóżyć mogą GliczKsiąż E2v; Przybiją kártę v drzwi iż koleyá iutro/ Będą fądzić RejWiz 123v; ábowiem on fam pierwfzy náłze práwá Polfkie rołtrzeláne ná kártach zgromádził fpołu y wytłóczyć dał BielKron 422v, 234v [2 r.], 464 [2 r.]; Tabulas inter se configere, Kárty álbo regiftr wełpolek słzyć. Mącz 126d, 133c, 272d, 276c, 318b; Prot A4v; SarnUzn G7; Sędziowie duchownego práwá nigdy (ile wiem) nieczynią wyroku/ iedno zkárty/ ná ktorey będzie pirwey nápiłány. ModrzBaz 88, 88, 105; Chárteż my y czernidło widzieli/ álesmy Piotrá przez Agátóná mowiácego fłyfzeli. SkarJedn 118; SkarŻyw 107 [2 r.], 173; KochSz A2v, A3v; drugi także 200. Dukatow włóżył w krobkę/ á kártę dał áby mu w báníkách 500. Dukatow dano ReszList 170, 170 [2 r.]; PaprUp 14; Calep 745b; y Práwá ná kártách/ á ná ludzkich obyczáiách złość y fwowolność zołtáie. SkarKazSej 699b.*

karta z czego (1): Karta z Listu H. Grabowieckiego do Pana Marszałka Koronnego. *ActReg* 142.

W przeciwstawieniach: »na karcie ... żywym głosem (2), w, na sercu (2)« (4): Bo Piłmo inkaufem ná kárćie ieft nápiłáne/ á Tradycye żywym głólem y náuką przez ręce fą podáne. *WujJud* 40v; bo to co oni ná kárćie piłali/ to ci ná fercach y w vczynku wyrázili *SkarŻyw* A4, 3; *WujNT* 515.

W charakterystycznych połączeniach: *karta długa, wąska*.

Zwroty: »na karcie, kartę (na)писаć (*a. spisac*); na karcie (na)pisany (*a. spisany*); karta napisana« [*szyk zmienny*] (8 : 1; 8; 1): á wypiwłzy ten firop małz wziąć ty piłuy dawłzy ie vczynić do apteki tak napifawłzi na karcie *FalZioł* I 103b, I 45b; *Diar* 51; *GroicPorz* x3v; *KrowObr* 100; *RejAp* B7; *WujJud* 40v; *CzechRozm* 110v, 122v, 253; *SkarŻyw* A4, 3, 545; przeto/ iż zowie *volumen libri*, to ieft/ zwitkiem ksiąg: iż ták przedtym ná długich kártách fárzy piłáli/ y ná wátek zwijáli/ iáko y teraz żydowie czynią z przykazaniem Bożym *CzechEp* 158, 127; *ActReg* 35; *GostGosp* 142; *WujNT* 515.

peryfr. »przewrócić kartę« = *spojrzeć na coś z innej strony* [szyk zmienny] (6): Rzekł on Mędrzec/ moy brácie iednę łronę baczył/ Przewroćże kártę ná wípák/ łnadź lepiey obaczył/ Co zá rofkofz przynośi pocźciwa małżonká *RejWiz* 57v, 2; *RejZwierc* 114, 185v, 244; *ReszPrz* 55.

Wyrażenia: »karta biała [= *nie zapisana*]« (2): gdy mu kazał grzechy ná kárćie łpifać/ á łobie táiemnie podać: nálaźł kártę białą bez piłmá. *SkarŻyw* 545, 312.

»goła [= *nie zapisana*] karta« (1): Abowiem iáko Philozophowie piłzą/ iż przyrodzenie człowiecze rodzi łie iáko goła tablicá ábo goła kártá *RejPos* 63.

»karta malowana« = *obrazek* (1): ktore gdy vyrzał ná brzegu/ chcąc ie vkroćić miotał im kárty máłowáne/ dzwonki/ y ine rzeczy. *BielKron* 445v.

»karta papi(e)ru« [szyk 3 : 1] (4): *BielKom* A4v; Támże wzywałzy kártę pápiru/ vczyńił zapis małżeńłtwa *BielKron* 97v; *Scheda* item, Kártá pápiery álbo párgaminu/ cedułká. *Mącz* 371c, 272d.

»karta proźna [= *nie zapisana*]« (1): Wiem s tego nic nie będzie/ y boday nie było. Lecź kártá proźna łtálá/ poliać było miło. *BielSpr* c2.

»strona karty« (3): Pagina, Obiedwie łronie kárty *Mącz* 133c, 272d [2 r.].

Szereg: »karta, (a) papi(e)r« [szyk 2 : 2] (4): *Murm* 189; Papyrus, vel papyrum, Nieyáki wiąz Aegypcki którego miałto karty á pápiru vziwáli łtárzi *Mącz* 276c, 51a; Piłzem Práwá: á więcey tych ktore żadnego wypełnienia nie máią. kárty máżem/ á pápier vkázuiem: á po łtáremu w nierządźie żyiem. *SkarKazSej* 699a.

2. *Stronica książki (zapisana jedno- lub dwustronnie); pagina Murm, Mymer², Mącz; folium Murm, Mącz, Cn; charta Mącz, Cn; scheda Cn (154) : KromRozm III O4v; Wtym Dyurnale wálzym/ átzkolwiek iełt rozmáitego bluznierłtwa bárzo wiele: á włzákofz tylko niektore przypomionę/ y kędy ktore napiłano kártę náznátzę KrowObr 159, 177; OrzQuin Z3v; Gdybyś chćiał bólowi głównému pomoc/ łzukay B. álbo G. pod literą B. naydźiełz ból głowny/ przy ktorym L. kárthę známienuie/ liczbá bliźłza vkázuiie onéy karty liczbę. SienLek S, 196, S; A gdy przeczedł Iehudy trzy kárty/ á(bo) czterzy/ porzázal ie nożem piłárzłkim/ y wrzucił do ognia *BudBib Ier* 36/23; á on iey ták długo prośił/ iż mu ony kśiałzki vkazálá. w ktorych tylko czterzy kárty nálaśł: iednę białą/ drugą czerwoną/ trzećią czarną/ czwartą pozłoćiłtą. *SkarŻyw* 312, 119 [2 r.], 456; *StryjKron* 288, 380, 462; *CzechEp* 12, 146, 148, 167, 179; *NiemObr* 23; Pocźnę od Lutherá/ w ktorego kłięgách/ iedney łnadź kárty nie przeczytał/ żebyś piłmá piłmu/ mieycá mieycu/ wykłádu wykłádowni/ roźnego y przeciwnego nie nálaźł. *ReszPrz* 55; *GórnRozm* K3; *GostGospSieb* +4v; PROCESS TYCH WSZYSTKICH STATVTOW, Albo Conłtituciy Epilogus: To iest, łummowné zebránié, które vczyniono dla prołłtzych, áby niewiele latáiąc po kártách miał iákoby ná reiełtrzyku włzyłtkę łummę práwá *SarnStat* 823, *6, 60 [3 r.], 577, 1286, 1315; *CiekPotr* 91.*

karta czego (7): Pagina Blaát kártá xiąg. *Mymer²* 9v; *RejWiz* 17; *CzechEp* 214; *GostGospSieb* +3v; tę kilká kart piłm Ianá Kochánowłkięgo do rąk W. M. polyłam *KochCzJan* A3; *SkarKaz* 350a; *SarnStat* 167.

karta w czym (4): Pagina, folium libri. Eyn blat yn dem buch. Kártá wkxyęgach. *Murm* 191; Y tyłiąc inłzych tym podobnych mieycł/ ná káźdey karćie w Bibliiiey iełt. *GrzegRózn* C3v; *Mącz* 51b, 133c.

W połączeniu z numerem liczbowym lub literowym [karta + numer (71), numer + karta (4)] (75): Byli to/ iacy fą dziś collegiaci [...] od inżnych doctorow ktorzy byli iakoby kaźnodzieie/ rozni czytái kar. 1'30. *MurzNT* 101 marg, 1 żp; *GrzegŚm* 15 marg; *CzechRozm* 19; *SkarŻyw* 462 marg, 517 marg, 544 marg, 584, 600 marg; *StryjKron* 61 [2 r.]; wyznawa też to X. K. ná kárćie c. w Przedmowie. *CzechEp* 92, *3, 12, 63, 66 [2 r.], 93 (19); Chwałá Oyca y Synowi etc. iáko ná kárćie 16. *LatHar* 46, ++8v [2 r.], 223, 247, 334 [2 r.], 347 [2 r.] (40); W Gęśli fzełnałtey ná drugiey kár. w 7. wier. łtoij fułzołowne *RybGęśli* A4, A4; *SarnStat* 424, 532; *CiekPotr* 91.

Zwrot: »kartę przewrócić (a. przewracać)« (3): [L]ibros volvere, Kárty przewracáć. *Mącz* 506c; W Pierżey Gęśli kárte przewrociwży w pierwżym wierżu nie dołożono tego [!] słowká Roki. *RybGęśli* A4, A4.

Wyrażenia: »kraj, brzeg karty« = *margines* (2 : 1): Margo proprie dicitur extremitas folii vel pagine unde dicimus in margine adscripsi, Przypifałem ná brzegu kárty. *Mącz* 210a; *SienLek* S; *CzechEp* 222.

»karta nie pisana« (1): Dla czego y kilkánaście kart nie piánych ná koncu dla korrigowania zołtáwione fą *SarnStat* *8.

»strona karty« [w tym: druga (5), pierwsza (3), poślednia (1)] [szyk 11 : 1] (12): liftu 26. wierż 12. ná drugiey łtronie kárty/ łtoi portowie/ ma być Poetowie. *BielKron* Mmmm2, Mmmm2; *SienLek* 196, 197, S [2 r.], X; *GórnDworz* Mm8; A znáczy pierwżá łtronę kárty a wtora b. *CzechRozm* *, **7; *CzechEp* 39, 215.

Szereg: »list albo karta« (1): Czemu łie przyiaćiele y łłudzy przypátruiąc/ vprošili áby zá łátwieyłzemi godzinámi/ liftow álbo kart kilkánaście Dozoru domowego nápiłáć kazał *GostGospSieb* +3v.

Przen: *Książka, utwór* (17) : *CzechEp* 72, 223; Szczęśliwa kárto/ ćiebie oná łwémi Piáłtować będzie rękoma łlicznémi *KochFr* 101, 4, 54, 67, 72, 100; *KochPam* 79; Iełli Fráłzek nie lubiłż/ téy księgi nie czytay/ Fráłzki té kárty niofá/ indziéy łtátku pytay. *PudłFr kt*, 23; *GostGospSieb* +3; *KochFragJan* 3 [2 r.]; *SkarKaz*)(3; Iełli tu kogo kártá ktora zárumieni, Włzák łię nikogo włáfnym názwilkiem nie mieni *CiekPotr*)(3v,)(4.

3. Karta do gry; chartula lusoria *Murm, Mymer*¹, *Cn*; c(h)arta lusoria *BartBydg, Mącz, Cn* [w tym: pl (50)] (57) : *LibMal* 1552/169; Ato małż kołtki prawdziwe/ Tákieź kárky [!] łpráwiedliwe *BielKom* F2v, F3; *RejWiz* 19; *Mącz* 51b, 198d; *GórnDworz* M4, P7v, T2, T2v [2 r.]; *RejZwierc* 95v; *SkarŻyw* 414; *WerGość* 229; *KlonWor* 33.

Zwroty: »fałszować kárty; karta fałszywa« (1; 1): Item zeznal ze połpoliczie grá karthamy wyelye wigrawal fałłfuyąc karthi *LibMal* 1552/169, 1552/169.

»w karty patrzyć« (1): Y nierad tego widzę/ gdi wten czás kto zámná łtoiąc w kárthy mi pátrzy *GórnDworz* M4v.

Wyrażenia: »dawanie karty« (1): ále mnimam/ iż z dawania kárty/ ma łądzić o mym rozumie. *GórnDworz* M4v.

»igierne karty« = *chartae* (a. *chartulae*) *lusoriae* *Murm, Mymer*¹, *BartBydg* [szyk 2 : 1] (3): *Chartulae lusoriae*, *Kartenłpil* Ygyerne kárty *Murm* 190; *Mymer*¹ 10; *BartBydg* 23b.

a. *Gra w karty [w tym: pl (31)] (35)* : *FalZioł* V 66; Bo ácz wygra wždy niešporo Wnet fie to rozleći fkoró Bo fie wnet zbieży co żywo Day od kart/ dayże zá piwo *RejRozpr* H; *GroicPorz* b4; *RejWiz* 103v; *Mqcz* 6c; *OrzQuin* F; gdy ktoś kárthy wšpomniał/ powiedział/ A zaby fie nie mogła náleść iáka ina krotochwilá/ nie tá wítawiczna kárty? *GórnDworz* B8v; Czemuby teź kto nie wniół owego obyczáiu [...] / iź fláchtá zacna/ poleruiąc rozumy fwoie/ wynáyuie ná biefiedzie gry rozumne/ y tych vżywa: w ktorých fie nierówno więtfza pociechá/ y pożytek náyuie/ á niźli w kárcech *GórnDworz* B8v, M4; *RejZwierc* 16v; *BielSpr* b2v [2 r.]; *ModrzBaz* 36v; *WerGośc* 229; *SarnStat* 1268; *CiekPotr* 17.

Zwroty: »karty, kart gra(wa)ć; kart, w karty granie; gra kartami« [szyk zmienny] (6 : 1; 1 : 1; 1): fżachy, karti z kim kolwiek gray *FalZioł* V 53; *LibMal* 1552/169; *KromRozm I* Nv; myáto pińánya/ czytánya/ coby fie w fzkole náuczyl/ domá z flúžebniki/ s párobki/ kart/ kořtek/ grác fie przyłóży *GliczKsiąż* I7v; Chciałby I.M. kfiądz Biłkup/ áby miáto gránia kart/ wynálazł káždy z W.M. grę rozumną *GórnDworz* C3, M4; *PudłFr* 8; Kmieć kart niema grawác *GostGosp* 28, 166; *LatHar* 118.

»w karty ogolić (a. podgolić)« (2): Y zda mi fye/ niewfkurał ná téy krotochwili/ Bom ták baczył/ że Roźná w kárty ogolili. *PudłFr* 13, 34.

»w karty przegrać, utracić (a. stracić)« [szyk zmienny] (2 : 2): DOpiéro chcę pińác żarty/ Przegráwfy pińiądze w kárty *KochFr* 12; *CiekPotr* 32; Czego mnie namni nie wftyd bom pocźciwie ftrácił/ Nie w kárty áni w kořtki *CzahTr* Iv, C3.

peryfr. »[co] kartą przerzucić« = *przegrać coś w karty* (1): Proterviam fecit proverbium, Vtrácił wfiłtko/ przelał wfiłtko przez gardźiel/ álbo kořtką/ álbo kartą przerzućił. *Mqcz* 327c.

Wyrażenie: »karty pisane« (1): Nie vmié fyn fzláchecki ná kón wfiéść: [...] Lepiéy kuflá Źwiádómy/ álbo kart pińanych *KochPieś* 2.

4. [*Kartonowe pudełko*: wiersciadłek małych 14 kart *InwMieszcz* 1550 nr 29; 13 funtów jedwabiu w długich kartach *InwMieszcz* 1571 nr 166, 1567 nr 133, 1569 nr 156.]

Synonim: 2. list.

Cf KARTELUSZ, PULKARTEK

MM